

EMU — ETT TEKNOKRATISKT PROJEKT

JOHAN HAKELIUS

EMU-projektet delar socialismens tro på storskaliga lösningar och det mänskliga förnuftets förmåga att forma världen efter en abstrakt plan. Det vill säga just det som fick kommunismen på fall.

I andra världskrigets efterföljd präglades europeisk politik av en fast beslutsamhet att säkra en stabil och långvarig fred. Med en stor del av Europa under sovjetisk dominans var detta inte ett alldeles enkelt projekt. Den effektiva, men i övrigt inte särskilt tilltalande terrorbalansen var den enda tillgängliga lösningen för att åtminstone hindra Sovjetunionen från att ytterligare flytta fram sina positioner. Inom Västeuropa fanns andra möjligheter. Samarbete mellan historiska fiender, främst Frankrike och det fria Tyskland, blev ett överordnat mål.

Fasta kopplingar

När kol- och stålunionen bildades 1952 togs det första avgörande steget i denna riktning. Då lades också strategin fast. Det räckte inte med ett lösligt samarbete. Skulle målet uppnås måste kopplingarna vara fasta och institutionaliserade. Bara en

.....
JOHAN HAKELIUS är ledarskribent i Svenska Dagbladet.

långt gången integration skulle omöjliggöra fiendskap i framtiden.

Bara ett par år senare var det tänkt att nästa steg skulle tas. En militär och politisk union mellan Frankrike, Västtyskland, Italien och Beneluxländerna planerades. Diskussionen kring detta nya, radikala steg var ödesmättad. Det var "nödvändigt", ja t o m "oundvikligt". Ett misslyckande skulle i grunden skada Europas framtid. Återigen skulle risken för konflikt, kanske t o m krig, bli en realitet. Unionen fick inte, kunde inte, gå i stöpet.

Så, i augusti 1954, röstade den franska nationalförsamlingen nej. De storslagna planerna fick läggas på hyllan. Men trots att det oundvikliga undveks bröt inte det europeiska samarbetet ihop. Tvärtom. Resultatet av 1954 års besvikelse blev en ny överenskommelse, undertecknad i Rom. Den gemensamma marknaden reste sig ur den militära och politiska unionens aska.

Jag är alldeles för ung för att ha upplevt diskussionen som föregick den

franska folkförsamlingens beslut 1954. Men stämningen lär inte ha varit olik den som nu piskas upp kring Maastrichtfördraget, och särskilt den monetära unionen, EMU. Återigen finns bara en väg. Återigen är utvecklingen oundviklig. Återigen är det oansvarigt att ifrågasätta de planer som gjorts upp. Återigen måste Europa gå vidare. Och återigen hotas det Europeiska fredsprojektets själva fundament om så ej blir fallet. Då kommer allt att gå bakåt.

Tabun och Totempålar

Analysen var uppenbarligen inte riktig 1954. Jag tror inte den är riktig den här gången heller. Framförallt tror jag inte att det europeiska samarbetet vinner på att byggas på tabun och totempålar. Tvärtom tror jag att, inte bara de ekonomiska och politiska argumenten för den monetära unionen, utan även den syn på världen som gjort EMU till det europeiska samarbetets juvel, behöver prövas. Och varför inte ta vår egen tids kanske mest omvälvande händelse som utgångspunkt?

Rysslands-, Öst- och Centraleuropas frigörelse var en kollaps för kommunismen. Men hur mycket vi än skulle vilja tro det var inte det främsta skälet till att kommunismen gick under att den var ond. Kommunismen gick under. Och den var ond. Men den gick inte under därför att den var ond.

Det främsta skälet till att kommunismen kollapsade var istället dess tro på storskaligt planlagda lösningar och det mänskliga förnuftets obegränsade förmåga. Ingenting var för stort, för svårt

eller för komplicerat för att kunna styras. Ingenting som inte kunde fångas i tabellverkens kolumner var värt respekt eller intresse.

Ekonomiskt haveri

Det var inte förtrycket i sig som gjorde kommunismen omöjlig. Det omöjliga var försöket att kontrollera den komplicerade och samtidigt ömtåliga väv som utgör ett samhälle. Resultatet blev ekonomiskt haveri.

Skillnaden är inte ointressant.

Västeuropa räddades från kommunismens förtryck. De flesta av de vedertagna fri- och rättigheterna hotades inte, även om äganderätten urholkats kraftigt. Få storskaliga indoktrineringskampanjer har förts, även om staten visat ett systematiskt förakt för tradition och kultur. I jämförelse med de länder som drabbades av kommunistisk diktatur har vi klarat oss lindrigt undan. Men helt skadeslösa är vi inte. Drömmen om det stora politiska projektet, viljan att styra det komplicerade, tron på det obegränsade förnuftet, finns kvar. Vi försvarade oss mot kommunismen men anammade delvis det synsätt som ledde till dess kollaps.

Vilsenhet

För många politiska grupperingar har de stora politiska projekten t o m blivit synonyma med politik i allmänhet. Utan pyramidbyggen ingen politik. Den vilsenhet som uppstått när välfärdsstaten nått vägs ände har nog egentligen mer att göra med detta än med vackra men till intet förpliktigande formuleringar om "rättvisa" eller "jämlighet". Utan väl-

färdsstaten står man utan ett projekt. Utan ett projekt kan man inte tänka sig en politik. Och utan politik ingen upp-
gift, ingen mening, inget mål.

Moderaterna avviker inte nämnvärt från andra partier i detta avseende. Partiet har kanske aldrig varit särskilt förtjust i den socialdemokratiska välfärdsstaten. Men i takt med att de konservativa tankarna förläget stuvats undan i något slags idéhistoriskt museum har det som den brittiske filosofen Michael Oakeshott kallade den politiska rationalismen blivit allt mer framträdande. De stora projekten, det teknokratiska synsättet, den deterministiska argumentationen och bristen på ödmjukhet inför en komplicerad värld har blivit tongivande. Det skall "moderniseras". Och "globaliseras".

I moderaternas europapolitik har rationalismen fått verkligt fotfäste. Det reservationslösa ställningstagandet för den europeiska monetära unionen, EMU, är det tydligaste exemplet.

I den moderata entusiasmen för EMU finns allt det som kännetecknar rationalismen. Det är ett stort visionärt projekt som syftar till att ta kål på irriterande olikheter (En gemensam marknad kräver en gemensam valuta). Argumentationen är historie- och traditionslös (Varför skall Europa ha flera valutor när USA har en?). Någon hänsyn till alla de informella institutioner som sätter sin prägel på de euro-

”

De stora projekten, det teknokratiska synsättet, den deterministiska argumentationen och bristen på ödmjukhet inför en komplicerad värld har blivit tongivande. Det skall "moderniseras". Och "globaliseras".

”

peiska ländernas penningpolitik tas inte (Om den europeiska centralbanken får samma statut som bundesbank kommer den att fungera som bundesbank). I bakgrunden finns idealismen (EMU innebär att fredsprojektet EU säkras) och determinismen (Det är meningslöst att diskutera om EMU är bra eller dåligt. Besluten är fattade). Och ibland gör sig ett represivt drag som främst tar sig uttryck i guilt-by-association påmint (Den som är skeptisk till EMU är också en ansvarslös keynesian).

Partiet verkar vara på väg att lämna både den frihetliga liberalismen och konservatismen bakom sig. Vad blir då kvar? Ett teknokratiskt europaparti?

Att förneka vikten av de mer konventionella ekonomiska och politiska argument som bryts mot varandra i debatten om EMU — i den mån den förekommer — vore naturligtvis fel. Men att för den skull blunda för att EMU, såsom den nu

utformats, speglar ett visst tankemönster vore lika fel. Särskilt om tankemönstret framstår som oförenligt med en idétradition värd att bevara.

Storskaliga lösningar

EMU är förvisso inget socialistiskt projekt, men det delar socialismens tro på storskaliga lösningar och det mänskliga förnuftets förmåga att forma världen efter en abstrakt plan. Argumentationen för EMU avslöjar inte sällan samma förakt för icke-kontrollerbara, spontana ordningar. Det är ingen slump att allt fler socialdemokrater, i likhet med sina europeiska kamrater, beskriver den monetära unionen som ett sätt att göra de "onödiga" valutaspekulanterna arbetslösa.

Inser man att det var en sådan tilltro till det planerade framför det spontana, det enhetliga framför mångfalden, och inte moralisk underlägsenhet, som ledde till kommunismens kollaps, kan man

också ana hur riskabelt EMU-projektet är. De politiska och ekonomiska farorna i form av arbetslöshet, krav på en omfattande europeisk transfereringspolitik, en svag europeisk valuta, utslagning av dollarberoende industri, en direkt motsättning mellan tysk och fransk syn på penningpolitik och en försvårad integration av Öst- och Centraleuropa är i ett sådant perspektiv bara några av de konkreta manifestationerna av det verkliga problemet: en rationalistisk världssyn.

Oförutsägbara risker

För varje steg i processen mot en gemensam europeisk valuta finns tusentals okontrollerbara och delvis oförutsägbara risker. Och skulle man trots allt lyckas är det svårt att se vilka vinsterna är. Har vi tur slutar det på samma sätt som det gjorde 1954. Vem vet vad gott som kan komma ut av det?